

УПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ІДЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

У статті здійснено порівняльний аналіз професійної підготовки старшокласників в Україні та Німеччині, виявлено прогресивні ідеї досвіду професійної підготовки старшокласників у закладах середньої освіти другого ступеня Німеччини та визначено можливості їх реалізації в освітньому просторі України.

Ключові слова: професійна підготовка старшокласників, заклади середньої освіти другого ступеня Німеччини, дуальна система освіти, організація, зміст, форми та методи професійної підготовки.

Постановка проблеми загальному вигляді. Інтеграція сучасного суспільства у європейський простір спричинює рушійні трансформаційні процеси у всіх сферах функціонування українського суспільства. Кардинально змінюється державна освітня політика, розпочинається становлення нових парадигм освіти, орієнтованих на входження України до європейського освітнього простору.

З огляду на перспективу входження нашої держави у світове освітнє товариство, важливим процесом у галузі професійної, професійно-технічної освіти набуває міжнародна співпраця, яка покликана забезпечити інтеграцію національної системи освіти у європейський освітній простір з метою розширення можливостей громадян України щодо отримання освіти, сприяння підвищенню рівня професійної підготовки фахівців шляхом запозичення прогресивних ідей зарубіжного досвіду через упровадження кращих міжнародних проектів і програм у практику вітчизняної професійно-технічної, професійної освіти, а також залучення іноземних інвестицій у розвиток освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема упровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки старшокласників в освітньому просторі України, стала предметом активних наукових пошуків вітчизняних дослідників. Питання застосування інноваційних технологій навчання у професійній освіті висвітлено у працях українських науковців (Н. Абашкіна, О. Куклін, Н. Ничкало, С. Сисоева, О. Щербак та ін.). Різним аспектам професійної підготовки старшокласників присвятили свої праці зарубіжні вчені, зокрема: Е. Хауер (Австрія), Х. Дент, Т. Хайленд (Велика Британія), Р. Арнольд, Х. Беннер, Г. Феллер, Х. Хорч (Німеччина), М. Кларін, М. Колеснік, Д. Торопов, Г. Федотова (Російська Федерація), Л. Аллель (Франція) та інші.

Вивчення праць провідних учених, нормативно-правових актів, методичних матеріалів, досвіду професійної підготовки учнівської молоді в Україні засвідчили наявність основних суперечностей між:

- необхідністю і доцільністю здійснення цілеспрямованої професійної підготовки старшокласників і недостатньою актуалізацією цієї проблеми в освітньому просторі України;
- наявністю накопиченого зарубіжною системою професійної освіти досвіду щодо професійної підготовки старшокласників і недостатнім його вивченням та адаптацією у вітчизняній практиці професійної освіти.

Наявність цих суперечностей зумовлює необхідність звернення до прогресивного світового досвіду, зокрема Німеччини, яка, займаючи лідерські позиції з розробки і впровадження міжнародних стандартів професійної освіти, зберігає зважений підхід до поєднання національних традицій із сучасними тенденціями розвитку світових систем професійної освіти.

Формулювання цілей та завдань статті. Мета дослідження полягає у вивченні та узагальненні прогресивних ідей німецького досвіду професійної підготовки старшокласників та визначенні можливості їх упровадження в освітньому просторі України.

Мета дослідження зумовила постановку таких **завдань**: 1) виявити прогресивні ідей досвіду професійної підготовки старшокласників у закладах середньої освіти другого ступеня Німеччини; 2) визначити можливості упровадження кращого зарубіжного досвіду в освітньому просторі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході дослідження з'ясовано, що впродовж останніх десятиліть у практику професійно-технічної освіти України активно впроваджуються чисельні міжнародні проекти та програми, що зорієнтовані на підвищення рівня професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки учнів через запозичення прогресивних ідей європейського досвіду з питань децентралізованого управління професійно-технічними навчальними закладами, багатоканального та різнорівневого фінансування, покращення навчально-методичного забезпечення професійного навчання та рівня конкурентоспроможності випускників професійно-технічних навчальних закладів на сучасному ринку праці.

У сучасних умовах департамент професійно-технічної освіти України співпрацює на партнерських засадах з Європейським фондом освіти – експертним центром Європейського Союзу (ЄС) з підтримки реформування професійної освіти і навчання у рамках програм зовнішніх відносин ЄС, який має зв'язки з 46 країнами світу і ставить за мету налагодити контакти і взаємодопомогу між західноєвропейськими країнами-донорами ЄС та новими незалежними країнами і країнами Середземномор'я [2].

Виявлено, що міжнародна співпраця України в галузі професійно-технічної освіти відбувається за багатьма напрямками та з багатьма європейськими державами, про що свідчать чисельні міжнародні проекти та програми. Найбільш важливими серед них є “Реформування професійно-технічної освіти в Україні” – українсько-німецький проект (2003–2009 рр.) [2; 4; 5]; “Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні” – проект Європейського Союзу, TACIS (2005–2008 рр.) [7; 4]; проект “Децентралізація управління професійним навчанням в Україні” (2005–2010 рр.) [6; 4]; “Реформування професійно-технічної освіти в Україні” – українсько-австрійський проект (2000 р. – по теперішній час) [4]; заснування у рамках програми Tacis Українського аналітичного центру професійної освіти “Національна обсерваторія” [8]; консультативна програма ТРАНСФОРМ; проект “Створення модельних навчальних центрів” [9; 10].

На основі аналізу змісту міжнародних проектів, що активно впроваджуються в освітній простір України, з'ясовано, що їхня діяльність зорієнтована, передусім, на покращення рівня професійної підготовки учнів у професійно-технічних навчальних закладах. Про це свідчить впровадження українсько-німецького та українсько-австрійського проектів “Реформування професійно-технічної освіти в Україні”. Основною метою українсько-німецького проекту “Реформування професійно-технічної освіти в Україні” є посилення орієнтації професійно-технічної освіти на ринок праці шляхом розвитку механізмів, щодо створення нового покоління Стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій, що базуються на кваліфікаційних вимогах ринку праці [2, с. 8; 4, с. 7]. Мета українсько-австрійського проекту “Реформування професійно-технічної освіти в Україні” полягає у підвищенні рівня підготовленості фахівців у сфері “Туризму” шляхом упровадження в навчальний процес нових міжнародних стандартів професійно-технічної освіти даної спеціальності, застосування у процесі професійної підготовки учнів інноваційних технологій, підвищення рівня оволодіння учнями іноземними мовами та інше [4, с. 27].

На основі порівняльного аналізу змісту міжнародних проектів “Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні” та “Децентралізація

управління професійним навчанням в Україні” з’ясовано, що основним недоліком професійно-технічної освіти України, на думку європейських експертів, є централізоване управління професійно-технічними навчальними закладами України. Основною метою цих проектів є розробка та впровадження моделі децентралізованого управління професійно-технічною освітою у співпраці з усіма зацікавленими сторонами (професійними спілками, асоціацією промисловців і підприємців, роботодавцями та ін.); створення альтернативної системи фінансування професійно-технічної освіти, сумісної з децентралізацією та автономією професійно-технічних навчальних закладів (шляхом залучення підприємств до співфінансування професійно-технічної освіти) [4, с. 16–20; 6].

Результати дослідження свідчать, що у 90-х рр. ХХ ст. особливого розвитку у галузі професійної та професійно-технічної освіти набули німецько-українські відносини. Питаннями співпраці між Україною та Німеччиною у галузі професійної освіти опікується Міністерство освіти і науки України, Федеральне міністерство освіти, науки, досліджень і технологій Німеччини, Федеральний інститут професійної освіти Німеччини, Координаційне бюро Кредитної Установи для Відбудови Посольства Німеччини, Товариство імені Карла Дуйсберга (Німеччина) та інші [1, с. 167].

У 1993 р. у Федеральному міністерстві освіти, науки, досліджень і технологій Німеччини було розроблено план співпраці з Україною у галузі професійної освіти, який передбачав низку заходів щодо створення і функціонування в Україні Модельних центрів з навчально-тренувальними фірмами.

У результаті цієї співпраці у 1995 р. Міністерством освіти і науки України за технічної та фінансової допомоги однієї з найбільших консультативних програм “ТРАНСФОРМ”, яка діє з 1993 р., було започатковано проект “Створення модельних навчальних центрів”. У містах Києві та Черкасах було відкрито перші в Україні Модельні центри з навчально-тренувальними фірмами (1995 р.) [1; 3; 9].

Зауважимо, що у Німеччині така форма організації навчального процесу успішно впроваджується упродовж кількох десятиліть у професійних спеціалізованих училищах та професійних школах.

Навчально-тренувальна фірма відтворює умови реально-діючого підприємства. В основі організації навчально-тренувальної фірми, як нової форми підготовки фахівців, лежить імітаційне навчання. Імітаційна навчально-тренувальна фірма являє собою спрощену модель реально діючої фірми в конкретній сфері діяльності [3, с. 77].

Зауважимо, що навчально-тренувальна фірма не є самостійною юридичною особою; вона функціонує як один з підрозділів навчального закладу, що створюється з метою ефективного навчання учнів у конкретній сфері діяльності (торгівля, готельне господарство, туризм, будівництво, банківська справа та ін.) на основі застосування інноваційних технологій [9, с. 81]. На заняттях імітується діяльність реальних підприємств у ринкових умовах. Навчання учнів здійснюється на сучасному офісному обладнанні та, з огляду на постійну співпрацю з іншими навчально-тренувальними фірмами України та закордону, забезпечує досконале оволодіння іноземними мовами.

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на основних перевагах професійної підготовки учнів у навчально-тренувальних фірмах: 1) наближеність до умов реальної професійної діяльності; навчально-тренувальні фірми працюють як діючі підприємства (зауважимо: товари, які продаються і купуються, та гроші, якими ведуться розрахунки, є віртуальними); 2) учні мають можливість навчатися, не боячись помилитися і нанести збитки фірмі; 3) учні навчаються жити і працювати в робочому колективі і набувають таких важливих якостей, як вміння працювати в команді, комунікабельність; 4) можливість зрозуміти і засвоїти механізм взаємозв’язків між відділами (підрозділами) фірми; 5) необхідність партнерської співпраці із зовнішніми партнерами, що дає можливість практично вправлятися з різного виду комунікаціями (факс, Internet та ін.); 6)

наявність реальних міжнародних ділових зв'язків сприяє застосуванню іноземної мови на практиці та її поглибленому вивченню [3; 9].

У ході дослідження з'ясовано, що процес відкриття навчально-тренувальних фірм у різних регіонах України зумовив створення у серпні 1998 р. Асоціації Українських національних центрів навчально-тренувальних фірм "Централь" з метою забезпечення умов функціонування та координації їх діяльності на умовному навчальному українському ринку товарів та послуг, забезпечення співпраці українських навчально-тренувальних фірм із світовими аналогічними фірмами [3, с. 81; 9, с. 43].

Зауважимо, що Асоціація Українських національних центрів навчально-тренувальних фірм "Централь" та мережа навчально-тренувальних фірм утворюють умовний ринковий простір, що є головною умовою застосування нової форми професійної підготовки фахівців комерційного профілю, що була запозичена з досвіду Німеччини.

Отже, на основі аналізу наукових праць (С. Бутівченко, Р. Гуревич, В. Зайчук, Г. Кремень, О. Куклін, Н. Ничкало, Н. Падун, О. Щербак та ін.), вивчення особливостей організації та змісту професійної підготовки старшокласників в освітніх просторах України та Німеччини, ознайомлення з численними проектами і програмами, які успішно впроваджуються у галузі професійно-технічної освіти в Україні і сприяють приведенню структури та змісту професійно-технічної освіти у відповідність до соціальних і економічних потреб, а також потреб ринку праці, нами виокремлено основні прогресивні ідеї досвіду професійної підготовки старшокласників у закладах середньої освіти другого ступеня Німеччини, які заслуговують адаптації в освітній простір України з метою покращення рівня професійної підготовки учнів у вітчизняних професійно-технічних навчальних закладах.

Досвід Німеччини свідчить про доцільність запозичення та упровадження в Україні досвіду щодо вдосконалення взаємодії центру і регіонів з питань функціонування та розвитку системи професійної освіти й організації їх діяльності шляхом перерозподілу повноважень і функцій; розширення спектру повноважень управлінь освітою при обласних державних адміністраціях і створення такого механізму управління, який мотивував би роботодавців та місцеву владу щодо її розвитку.

Заслуговеє на упровадження прогресивний досвід Німеччини щодо фінансування професійної підготовки старшокласників. Досвід цієї країни переконує у необхідності розробки і впровадження механізму багатоканального та різнорівневого фінансування державних професійно-технічних навчальних закладів, методики розрахунку вартості підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням складності професій, базової моделі розрахунку нормативу бюджетного фінансування на одного учня; розширення спектру повноважень місцевих органів влади та роботодавців щодо фінансування. Досвід Німеччини свідчить про доцільність залучення до фінансування виробничої підготовки учнів підприємств, на базі яких здійснюється їхнє професійне навчання.

Вважаємо, що заслуговують запозичення окремі елементи досвіду Німеччини стосовно професійної підготовки старшокласників за зразком дуальної системи освіти, суть якої полягає у взаємодії державних професійних шкіл та приватних підприємств, яка регулюється на законодавчому рівні. Відповідальність за професійну освіту на підприємствах несе федеральний уряд, а відповідальність за діяльність професійних шкіл лежить на керівництві федеральних земель.

Дуальна система освіти у сучасній Німеччині функціонує в усіх галузях народного господарства країни: промислового виробництва, торгівлі, сільському господарстві, домашньому господарстві, управлінні, сфері послуг та інше.

У ході дослідження з'ясовано, що професійні школи дуальної системи освіти є провідними

навчальними закладами середньої освіти другого ступеня в Німеччині та вже впродовж десятиліть користується найбільшим попитом серед старшокласників. Тривалість професійної підготовки старшокласників у навчальних закладах дуальної системи освіти становить від 2 до 3,5 років, залежно від обраної професії.

У дуальній системі освіти вагоме місце займають професійні школи. У них навчання здійснюється за багатьма напрямками професійної підготовки, які охоплюють 340 визнаних на державному рівні професій.

На основі аналізу навчальних планів професійних шкіл різних федеральних земель з'ясовано, що разом із викладанням теоретичних основ професії, на які припадає 60% навчального часу, ці навчальні заклади виконують також функцію загальноосвітніх шкіл – вони поглиблюють наявний рівень загальноосвітньої підготовки старшокласників. У процесі вивчення навчальних планів федеральних земель Бадена-Вюртемберга, Баварії і Саар з'ясовано, що до основних загальноосвітніх предметів, які вивчаються у професійних школах, належать “Німецька мова”, “Суспільствознавство”, “Соціологія”, “Релігієзнавство”, “Економічна теорія” і “Спорт” [12, с. 167].

Професійні школи дуальної системи освіти є партнерами підприємств, причому останні в організації професійної підготовки учнів виконують домінуючу роль. Разом вони навчають старшокласників професіям відповідно до навчальних планів. Навчання на підприємствах триває 3–4 дні на тиждень.

Відповідно до Закону Німеччини “Про професійну освіту” (стаття 22) [11], організація професійної підготовки старшокласників на підприємствах має відповідати таким вимогам:

1. Підприємство має мати чітко виражений профіль, адекватний напрямку професійної підготовки [11].

2. Підприємство має бути належно обладнаним (верстати, інструменти, апарати, прилади, спеціальне обладнання для магазину або офісу, а також розроблені правила техніки безпеки й ін.). Підприємство, яке не володіє повною мірою необхідним педагогічним і технічним потенціалом, одержить дозвіл на професійну підготовку учнів лише за умови, якщо доведе, що наявні недоліки можуть бути компенсовані за рахунок додаткового навчання у позапідприємницьких навчальних центрах [11].

3. Підприємство, разом з професійною підготовкою, має сприяти соціальній освіті: навчати етичним нормам, прийнятим у суспільстві і виробничій галузі [11].

4. Кількість учнів на підприємстві має відповідати кількості наявних навчальних місць і наявного викладацького персоналу.

5. Навчальний персонал має володіти не тільки професійними знаннями, але й бути професійно придатним, володіти педагогічними вміннями, тобто організувати процес професійної підготовки таким чином, щоб забезпечити формування мотивації в учнів до самовдосконалення за обраною професією протягом трудового життя. З цією метою, відповідно до діючих вимог, навчальний персонал має систематично підвищувати кваліфікацію у спеціальних навчальних закладах і на курсах та має складати іспити на знання методик професійної освіти і методів їх застосування. Це забезпечує високий рівень їхньої професійної й педагогічної компетентності та надає право на викладання. Викладачі професійних шкіл, одночасно із підвищенням кваліфікації, мають змогу постійно відвідувати навчальні підприємства, спілкуватися з їх працівниками, ознайомлюватися з новими технологіями виробництва та обладнанням, що підвищує якість викладання теоретичних і практичних засад професії [11].

Важаємо за необхідне зупинитись на аргументах на користь дуальної системи освіти, які нам вдалось з'ясувати у ході дослідження [11]:

1. Порядок управління дуальною системою освіти здійснюється децентралізовано та базується на консенсусі Федерального міністерства освіти і науки, земельних органів влади, Федерального інституту професійної освіти, уповноважених органів роботодавців, профспілкових

комітетів, регіональних органів самоврядування у справах економіки, професійних шкіл та підприємств (на базі яких здійснюється професійна підготовка учнів) щодо прийняття рішень стосовно соціальних проблем, організації та змісту професійної підготовки у навчальних закладах дуальної системи освіти. Ця модель управління впродовж тривалого часу сприяє зниженню ризику прийняття невірних рішень у сфері освітньої політики, зокрема початкової професійної освіти, а всі рішення приймаються з урахуванням інтересів як державних, так і ринкових структур.

2. Належний рівень навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

3. Соціальний захист та підтримка учнівської молоді (висока грошова винагорода учнів під час виробничого навчання, відповідальність роботодавців за створення належних умов навчання і праці на виробництві, фінансова допомога і податкові пільги батькам учнів).

4. Оптимальне поєднання теоретичного і практичного компонентів професійної підготовки учнів.

5. Можливість оволодівати поряд із професійною загальноосвітньою підготовкою тощо.

Отже, на нашу думку, запозичення окремих елементів дуальної системи освіти має стосуватися упровадження досвіду в таких аспектах:

1. Розробка нормативно-правової бази, яка забезпечує сприятливі умови для ефективної організації професійної підготовки старшокласників.

2. Створення ефективної системи професійної орієнтації і професійного відбору абітурієнтів, яка сприятиме виявленню якісного потенціалу в учнів, котрі планують у майбутньому працювати за обраною професією; забезпечити інформування учнів загальноосвітніх шкіл щодо умов навчання та працевлаштування.

3. Розробка й упровадження механізмів соціального захисту учнівської молоді у процесі їх професійної підготовки на виробництві (у період виробничої практики): виплата належної грошової винагороди учням під час навчання на підприємствах, створення роботодавцями відповідних умов для навчання і праці, надання фінансової допомоги та податкових пільг батькам учнів тощо.

4. Посилення упровадження у професійно-технічних навчальних закладах та на підприємствах України систем управління якістю у відповідності з нормами ISO і TQM, сутність яких полягає у тому, що у період професійної діяльності основна увага має бути зосереджена не на якості продукції чи наданих послугах, а на тому, щоб фахівці не припускалися помилок, які б негативно позначились на якості продукції чи наданих послугах.

5. Встановлення партнерської співпраці між професійно-технічними навчальними закладами і підприємствами, на базі яких здійснюється практична підготовка учнів; укладання навчальних угод між учнями та підприємствами, на яких вони проходять практику та на яких, відповідно до угоди, будуть працевлаштовані.

6. Регулярне оновлення навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення професійно-технічних навчальних закладів та підприємств.

7. Оптимальне поєднання теоретичного та практичного компонентів професійної підготовки старшокласників (шляхом збільшення навантаження професійно-практичної підготовки учнів).

8. Упровадження у процесі професійної підготовки учнів суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що зумовлюється наявністю двох активно діючих суб'єктів – викладача та учня, де відповідальність за керівництво навчально-виховним процесом несе все ж таки викладач, і саме він створює педагогічні ситуації, в яких учні отримують простір для розвитку власної ініціативи, самооцінки, позитивних зрушень у навчально-пізнавальній діяльності, завдяки чому розвиваються їхні здібності, реалізується особистісний потенціал. Однак, викладач має усвідомити, що головне завдання педагога – не контролювати процес засвоєння студентами знань і карати їх за помилки, а допомогти їм на шляху їхнього професійного становлення та розвитку.

У даному контексті особливо важливим буде збагачення змісту навчання інформацією, дидактичним матеріалом, що є особистісно значущим для майбутніх фахівців; залучення учнів до самооцінки та самовдосконалення у різних видах навчально-пізнавальної діяльності, зокрема, шляхом виконання вправ різного ступеня складності; забезпечення багатоваріативності, гнучкості форм організації різних видів діяльності (індивідуальної, парної, групової, колективної). Важливим є застосування методу навчальної дискусії, що зорієнтована на здійснення групового обговорення проблеми, створення ситуації пізнавального спору з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних точок зору. Така дискусія спонукає учнів самостійно мислити, розвиває у них уміння практичного аналізу, ретельної аргументації висунутих положень, навчає як відстоювати власну позицію. Доцільним буде застосування дидактичної бесіди, у якій вирішальне значення має обмін думками між майстром виробничого навчання і учнями, тому пояснення наставника не має здійснюватися у формі доповіді.

9. На основі аналізу основних форм та методів професійного навчання, які є поширеними у закладах середньої освіти другого ступеня Німеччини з'ясовано, що у навчально-виховному процесі професійно-технічних навчальних закладів України є доцільним застосування таких інноваційних форм та методів навчання: трудового наставництва, комбінованого наставництва, роботи у команді, фахової проектної роботи, методів настановчого тексту, проекту, “мозкового штурму”, моделювання ситуації, ділових, рольових, імітаційно-моделюючих ігор тощо, оскільки вони стимулюють творчу активність майбутніх спеціалістів, створюють позитивну мотивацію до набуття знань, вмінь та навичок і, таким чином, впливають на покращення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців.

10. Важливим напрямом удосконалення професійно-технічної освіти є наявність кваліфікованих та компетентних викладачів-практиків; у сучасних умовах кадровий корпус викладачів знаходиться на стадії становлення. Викладачі, в основному, мають належну загально-педагогічну підготовку, але відсутній досвід практичної діяльності у професійно-технічній сфері. Для успішного розвитку професійно-технічної освіти важливими є стажування викладачів, обмін досвідом роботи, майстер-класи відомих спеціалістів. Особливої уваги потребує підготовка майстрів виробничого навчання, які здійснюють практичну професійну підготовку учнів на підприємстві.

11. Основними шляхами упровадження прогресивних ідей німецького досвіду в галузі професійно-технічної освіти України є проведення спільних наукових досліджень, співпраця з міжнародними фондами; організація міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів; аналіз, відбір, видання та розповсюдження кращих зразків зарубіжної наукової і навчальної літератури та інше.

Висновки. Отже, важливою умовою успішного розвитку професійно-технічної освіти України є запозичення прогресивних ідей зарубіжного досвіду при збереженні надбань національної системи освіти і національної ідентичності освіти країни. Професійно-технічна освіта має забезпечувати підготовку конкурентоздатних фахівців та бути орієнтованою на створення оптимальних умов для життєдіяльності кожного громадянина країни. Для України на сучасному етапі її розвитку особливо актуальним є питання приведення у відповідність професійно-технічної освіти змістово-структурним параметрам світових систем.

Література

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині: Монографія / Абашкіна Н. В. – К. : Вища школа, 1998. – 207 с.
2. Взаємодія ринку праці та професійно-технічної освіти. Механізми створення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій : Зб. мат., підгот. у рамках реалізації укр.-нім. проекту “Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні” / [В. Блой, М. М. Берізко, Ю. Вайс та ін.]. – К., 2006. – 276 с.
3. Куклін О. В. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання фахівців комерційного профілю (на матеріалі навчально-тренувальної фірми) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Куклін Олег Володимирович.– К., 2001. – 253 с.

4. Міжнародна діяльність професійно-технічних навчальних закладів України / В. О. Карбишева; М-во освіти і науки України, Європейський університет. – К., 2007. – 124 с.
5. Міністерство освіти України. Колегія. Про невідкладні заходи щодо поліпшення функціонування професійно-технічних навчальних закладів: Рішення від 13.12.95р. №12/1-5 // Інформ. зб. Міністерства освіти України, 1996. – № 8. – С. 11–15.
6. Проект “Децентралізація управління професійним навчанням в Україні” [Електронний ресурс]. – Київ, 2005. – Режим доступу: <http://www.siastr.org.ua/?1>.
7. Проект “Підвищення ефективності управління професійно-технічною ПТО на регіональному рівні в Україні” [Електронний ресурс]. – Київ, 2005. – Режим доступу: http://www.proftekhosvita.org.ua/uk/flatpages/international_teamwork/tasic/.
8. Український аналітичний центр професійної освіти “Національна Обсерваторія” [Електронний ресурс]. – Київ, 2006. – Режим доступу: <http://observatory.kiev.ua/about.html>.
9. Щербак О. І. Організація підготовки фахівців із комерційного профілю / О. І. Щербак, О. В. Куклін. – Львів : Оріяна-Нова, 2001. – 220 с.
10. Modellzentren kaufmännischer Ausbildung in der Ukraine. Projekt im Auftrag des Bundesinstituts für Berufsbildung (BIBB) // R-aktuell: Das Informationsblatt für Rahn / Dietrich Unternehmen, 1995. – Heft 2. – S. 5.
11. Berufsbildungsgesetz (BBjG) vom 14. August 1969, zuletzt geändert durch den Einigungsvertrag vom 31. August 1990 in Verbindung mit dem Einigungsvertragsgesetz vom 23. September 1990 // Ausbildung und Beruf, Rechte und Pflichten während der Berufsausbildung. – Bonn. – Hrsg. Der Bundesminister für Bildung und Wissenschaft, 1990. – 208 S.
12. Führ Ch. Deutsches Bildungswesen seit 1945 / Christoph Führ. – Bonn : Inter Nationes, 1996. – 342 S.

Т.Б. Козак

ВНЕДРЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ИДЕЙ НЕМЕЦКОГО ОПЫТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ УКРАИНЫ

В статье осуществлён сравнительный анализ профессиональной подготовки старшекласников в Германии и Украине. Выявлены прогрессивные идеи опыта профессиональной подготовки старшекласников в заведениях среднего образования второй ступени в Германии и определены возможности их использования в образовательном пространстве Украины.

Ключевые слова: профессиональная подготовка старшекласников, заведения среднего образования второй ступени Германии, дуальная система образования, организация, содержание, формы и методы профессиональной подготовки.

Т.В. Kozak

THE INTRODUCTION OF PROGRESSIVE IDEAS OF GERMAN EXPERIENCE OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF GERMAN SENIOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE

The article deals a comparative analysis of professional training of senior pupils in Germany and Ukraine, establishes the progressive ideas of the professional training of German senior secondary school students in second-level educational establishments and identified the possibility of their use in the educational space of Ukraine.

Key words: professional training of senior secondary school students, German second-level educational establishments, dual educational system, organization, content, forms and methods of professional training.